

Programplan 2014–2017

Program
Virkemidler for regional FoU og innovasjon – VRI

Virkemidler for regional FoU og innovasjon (VRI)

**Programplan
2014-2017**

© Norges forskningsråd 2013

Norges forskningsråd
Postboks 2700 St. Hanshaugen
0131 OSLO
Telefon: 22 03 70 00
Telefaks: 22 03 70 01
bibliotek@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no/

Publikasjonen kan bestilles via internett:
www.forskningsradet.no/publikasjoner

eller grønt nummer telefaks: 800 83 001

Omslagsdesign: Design et cetera AS
Illustrasjon forside: M. M. Malvin
Trykk: 07 Gruppen AS / Forskningsrådet
Opplag: 500

Oslo, april 2013

ISBN 978-82-12-03200-2 (trykksak)
ISBN 978-82-12-03201-9 (pdf)

Innhold

Sammendrag	4
1 Bakgrunn.....	5
2.1 Strategiske perspektiver	5
2.2 Faglige perspektiver	7
3 Mål og målgrupper for programmet	8
3.1 Mål.....	8
3.2 Målgrupper	9
4 Samhandlingsprosjektene	10
4.1 Virkemidler i samhandlingsprosjektene	10
4.2 Roller i samhandlingsprosjektene	11
5 Innovasjonsforskningen.....	12
5.1 Innovasjonsfaglige forskningsprosjekter og synteseprosjekter	12
5.2 Forskerskole for innovasjon	14
6 Kjønnsbalanse, internasjonalisering, læring og formidling	14
7 Budsjett	15
8 Forholdet til relaterte virkemidler.....	16
8.1 Regionale forskningsfond (RFF).....	16
8.2 Relaterte programmer i Forskningsrådet.....	16
8.3 Virkemidler som ikke organiseres av Forskningsrådet	17
9. Organisering	18
9.1 Forskningsrådets roller i VRI.....	18

Sammendrag

Hovedmålet med VRI er å utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene og fremme forskningsbasert innovasjon i arbeidslivet.

Dette gjøres ved:

- Å styrke samhandling for kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører.
- Å mobilisere til og øke kvaliteten på forskningsbaserte utviklingsprosesser i bedrifter, offentlige virksomheter, nettverk og regioner
- Å gjennomføre innovasjonsfaglig forskning med regional betydning

VRI ble opprettet i 2007 som et tiårig program og går i 2014 inn i sin tredje ordinære periode.

Programmet består av to hoveddeler:

- Regionale samhandlingsprosjekter
- Innovasjonsforskning

Samhandlingsprosjektene skal sikre god kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører og slik styrke de regionale innovasjonssystemene. VRI skal være en pådriver for forskningsbaserte utviklingsprosesser og få fram gode forskningsprosjekter til regionale, nasjonale og internasjonale finansieringsordninger. Samhandlingsprosjektene har et sett av virkemidler som benyttes i dette arbeidet.

Prosjektansvarlig for samhandlingsprosjektene bør være en fylkeskommune. Så langt i programmet har alle landets fylker vært representert i 15 samhandlingsprosjekter. Hvert samhandlingsprosjekt har en styringsgruppe. Denne skal forankres i de fylkesvise regionale partnerskapene som består av representanter fra blant annet forvaltningen, arbeidslivsorganisasjonene, Innovasjon Norge, Forsknings- og utdanningssektoren etc.

Den andre hoveddelen av programmet er innovasjonsforskningen. VRI finansierer innovasjonsfaglige forskningsprosjekter og den innovasjonsfaglige forskerskolen NORSI, Norwegian Research School in Innovation. Forskningsprosjektene skal ha regional betydning og bedre kunnskapsgrunnlaget for innovasjonsarbeidet.

1 Bakgrunn

2.1 Strategiske perspektiver

VRI skal bidra til å realisere Regjeringens og Forskningsrådets strategier for forskning, innovasjon og regional utvikling. VRI skal bidra til å gjennomføre en av Forskningsrådets hovedoppgaver som er å arbeide for å fremme innovasjon i næringsliv og offentlig sektor i hele landet (vedtektene § 2). VRI skal samtidig være et bidrag til regionenes realisering av sine FoU-strategier, i samspill med andre virkemidler som for eksempel Regionale forskningsfond.

Forankring i politikk og meldinger

VRI understøtter regjeringens forskningspolitikk, næringspolitikk og regionalpolitikk. VRI skal fremme forskningsbasert innovasjon, og bidra til verdiskaping i næringslivet og at ressursene i hele landet tas i bruk.

VRI baserer seg på at forskning og utvikling er sentrale kilder til innovasjon, slik det legges vekt på i St.mld. nr. 18 (2012-2013) *”Lange linjer – kunnskap gir muligheter”* (Forskningsmeldingen). Både her og i St. Meld. 13 (2012-2013) *Ta heile Noreg i bruk* (Regionalmeldingen) framheves det at den regionale innsatsen fra Forskningsrådet blant annet gjennom VRI bidrar til å fremme forskningsbasert innovasjon. Regjeringen framhever i Regionalmeldingen at de vil se nærmere på hvordan den regionale organisasjonen til virkemiddelapparatet kan styrke innsatsen for å mobilisere bedrifter til nasjonalt og internasjonalt FoU-arbeid. De framhever også at virkemiddelaktørene i større grad skal arbeide proaktivt, særlig i de områdene der utfordringene er størst.

Forsknings- og innovasjonsstrategier for «smart spesialisering» er på dagsorden i EU i deres kobling mellom forsknings- og regionalpolitikken¹. VRI bygger i likhet med EUs politikk for smart spesialisering på teorier om regionale innovasjonssystemer.

Forankring i Forskningsrådets strategier

VRI understøtter Forskningsrådets hovedstrategi, innovasjonsstrategi, internasjonale strategi og kommunikasjonsstrategi. I Forskningsrådets hovedstrategi beskrives det hvordan Rådet kan bidra til et kunnskapsbasert næringsliv i hele landet. I Forskningsrådets innovasjonsstrategi framheves det at Forskningsrådet i innovasjonsarbeidet vil konsentrere sitt arbeid for innovasjon om hovedgrepene bredde, nytte og spiss. Gjennom samhandlingsprosjektene skal VRI mobilisere flere bedrifter med vekstpotensial til forskningsarbeid og forskningssamarbeid, og videreutvikle samspill. VRI kan også stimulere til nye nettverksdannelser. Dette bidrar til arbeidet med bredde og nytte. Gjennom innovasjonsforskningen skal VRI utvikle teori og metode for innovasjonsarbeid og politikktutforming. Dette bidrar til arbeidet med spiss.

Begrunnelse for å inkludere arbeid med innovasjon i offentlig sektor

Forskningsrådet har i 2012 utviklet en egen strategi for innovasjon i offentlig sektor. I denne står det at *”Kunnskap om offentlig sektors virkemåte, og denne sektorens utfordringer, er helt sentralt for fortsatt økonomisk vekst og velferd”*.

¹Smart spesialisering er en strategisk tilnærming til økonomisk utvikling gjennom målrettet støtte til forskning og innovasjon (<http://s3platform.jrc.ec.europa.eu/home>)

Samhandlingsvirkemidlene i VRI, og spesielt kompetansemegling, er i strategien trukket fram som viktige arbeidsmetoder framover.

Viktigheten av innovasjon i offentlig sektor framheves i flere meldinger fra regjeringen, nå sist i Forskningsmeldingen (2012). Det er utdypet i blant annet Innovasjonsmeldingen (St.mld nr.7 2008-2009), Samhandlingsmeldingen (St.meld. nr.47 2008-2009) og Helse og omsorgsdepartementets samhandlingsforskningsstrategi «*Forskning og innovasjon for bedre samhandling*».

Pilotarbeid viser at virkemidler i VRI kan bidra til å forbedre forskningsbasert utviklingsarbeid innen forvaltning og offentlig tjenesteproduksjon. En satsing på offentlig sektor i VRI er ønskelig, men vil kreve særskilte bevilgninger nasjonalt eller regionalt. Friske midler er nødvendig for at ikke arbeidet overfor privat sektor skal svekkes.

Merverdi og programutvikling

Oxford Research AS midtveisevaluerte VRI i 2012 i samarbeid med Jerker Moodysson fra Circle, Lunds universitet. Oxford Research sin samlede vurdering i midtveisevalueringen er at «*VRI er et viktig program som gir substansielle bidrag til utviklingen av regionale forsknings- og innovasjonssystemer og derigjennom øker forutsetningene for innovasjon i bedriftene.*» Evalueringen peker likevel på områder der det er behov for forbedring, blant annet flere sider ved innovasjonsforskningen og tildelingen til samhandlingsprosjektene. Evalueringens anbefalinger har vært viktige i utviklingen av denne programplanen.

Programplanen er utarbeidet av Programstyret for VRI. Det er gjennomført en bred prosess i alle VRI-regionene, NIFU har gjort en vurdering av forskningstemaene i VRI 1 og 2 sett i forhold til den internasjonale forskningsfronten og et utkast til programplan har vært på høring.

Forskningsrådet har tatt hensyn til mange av anbefalingene. De viktigste endringene fra VRI2 til VRI3 er:

- I VRI2 var det krav om at hvert samhandlingsprosjekt skulle knyttes til et forskningsprosjekt og omvendt. I VRI3 har Forskningsrådet valgt å bryte en-til-en koblingen mellom samhandlings- og forskningsprosjektene.
- Temaene for forskningsprosjektene er endret.
- Det stilles tydeligere krav til kvalitet på forskningsprosjektene i VRI3.
- Regionene må utvikle mål for hva som skal stå igjen etter ti år med VRI (sluttmaal).
- Fordelingen av midler til samhandlingsprosjektene er mer forutsigbar i VRI3. Alle regioner får tilbud om et samhandlingsprosjekt når disse tilfredsstillende fastsatte kvalitetskrav.

Programplanen er endelig vedtatt av styret i Innovasjonsdivisjonen i Forskningsrådet 11.april 2013.

2.2 Faglige perspektiver

Samhandling handler om koordinering og gjennomføring av aktiviteter i en prosess der ingen enkeltperson eller institusjon har et totalansvar, og hvor disse prosessene derfor må finne sted i dialog mellom aktørene. Nettverk for samhandling har gjerne et regionalt utgangspunkt og/eller omfatter aktører innen samme bransje eller næring. Utvikling av samhandling mellom aktører innenfor samme eller overlappende bransje eller næring blir blant annet stimulert gjennom klyngeprogrammer som ARENA og NCE. VRI har et bredere nedslag da programmet bidrar til å utvikle de regionale innovasjonssystemene. Regionens nærings-, kunnskaps- og offentlige støttestrukturer er inkludert i disse.

Innovasjon i norsk næringsliv baserer seg i stor grad på erfaringsbasert kunnskap. Samtidig peker forskningen på at bedrifter som evner å kombinere erfaringsbasert og forskningsbasert kunnskap har størst innovasjonsgrad. Det er primært denne kombinasjonen av forskningsbasert og erfaringsbasert kunnskap som er sentral når man i VRI vil bidra til å styrke samhandlingen mellom virksomhetene og forskningsmiljøene, og slik bidra til forskningsbasert innovasjon.

Nyskaping og innovasjon ansees i VRI som kollektive og interaktive prosesser. De er kollektive fordi de som innoverer henter impulser og kompetanse fra mange aktører, og de er interaktive fordi de omfatter gjensidig læring mellom aktørene. Kompetanse, teknologi og holdninger er avgjørende for om aktørene lykkes med å utvikle for eksempel et nytt produkt eller en ny tjeneste, eller organisere arbeidsprosessene bedre. Samtidig er evne til å finne og bruke kompetanse som andre aktører innehar, viktig for innovasjonsevnen. Det er derfor nødvendig å inkludere ulike typer aktører i prosessene.

Innovasjonslitteraturen trekker fram noen områder der regionale innovasjonssystemer kan ha svakheter.

- Fragmentering: aktørene i innovasjonssystemet samhandler i liten grad.
- Mangel på nøkkelressurser: en eller flere av de sentrale ressursene i systemet mangler.
- Negativ innlåsing: regionen har spesialisert seg innen områder som på lengre sikt ikke gir muligheter for vekst, og det er vanskelig å få støtte for ideer som ligger utenfor satsingsområdene.

For å utvikle de regionale innovasjonssystemene jobber Forskningsrådet gjennom VRI på flere nivåer. For det første gjennom at brede regionale partnerskap identifiserer og gjennomfører strategier for utvikling av det regionale innovasjonssystemet i samhandlingsprosjektene. Slik videreutvikler regionene sin evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser.

For det andre ved at aktørene i samhandlingsprosjektene arbeider proaktivt med bedrifter og nettverk av bedrifter, for å koble disse med forskningsmiljøer slik at relasjoner opprettes og styrkes. Hensikten er å øke bruken av forskningsbasert kunnskap i bedriftenes innovasjonsprosesser og strategiske utviklingsprosesser og bedre kvaliteten på forskningsbaserte utviklingsprosjekter. Arbeidet skal også få fram gode forskningsprosjekter til regionale, nasjonale og internasjonale finansieringsordninger.

Dette arbeidet understøttes av innovasjonsfaglig forskning med regional betydning. VRI finansierer organiseringen av en nasjonal forskerskole for innovasjon, NORSI, og innovasjonsfaglige forskningsprosjekter.

På grunn av regionale ulikheter er det behov for regional differensiering eller tilpasning av nasjonale virkemidler. Dette er bakgrunnen for den sterke graden av regionalisering av VRI-programmet. En slik territoriell tilnærming stiller samtidig krav til regionene om aktivt å analysere egen region, hvilke utfordringer som er mest framtreddende og hvor VRI og virkemidlene i VRI kan gjøre størst forskjell.

Næringslivet konkurrerer på globale markeder, og kunnskapen skapes og spres globalt. Det er derfor nødvendig å kombinere et regionalt og internasjonalt perspektiv gjennom å gjøre de regionale systemene åpne for samhandling med omverdenen.

I et regionalt differensiert program med mål om både å styrke kunnskapen om og evnen til innovasjon, må kunnskapsspredning og erfaringsdeling stå sentralt. Dette begrunner arbeidet med læring og formidling i programmet.

Arbeidet med kjønnsbalanse i VRI er begrunnet i behovet for bredde i kompetanse og faglige perspektiver, som igjen kan bidra til kreativitet og økt kvalitet.

3 Mål og målgrupper for programmet

3.1 Mål

Hovedmål

Hovedmålet med VRI er å utvikle kunnskap om og evne til samhandlings- og innovasjonsprosesser i regionene og fremme forskningsbasert innovasjon i arbeidslivet.

Dette gjøres ved:

- Å styrke samhandling og kunnskapsflyt mellom bedrifter, forskningsmiljøer og offentlige aktører.
- Å mobilisere til- og øke kvaliteten på forskningsbaserte utviklingsprosjekter i bedrifter, offentlige virksomheter, nettverk og regioner
- Å gjennomføre innovasjonsfaglig forskning med regional betydning

Delmål for samhandlingsprosjektene

De regionale samhandlingsprosjektene definerer selv sine delmål. De regionale delmålene må utarbeides med utgangspunkt i regionens innsatsområder, og i tråd med føringene i denne programplanen.

Regionene skal legge planer for sitt videre arbeid med utvikling av det regionale innovasjonssystemet og kobling av bedrifter og FoU-miljøer etter at programperioden er over 31.12.2016 (sluttmaal). Forholdet til Regionale forskningsfond er naturlig å inkludere i en slik plan.

Delmål for innovasjonsforskningsprosjektene

- Forskningsprosjektene skal ha høy vitenskapelig kvalitet og bidra til kunnskapsutvikling nasjonalt og internasjonalt gjennom bl.a. vitenskapelige publikasjoner.
- Forskningsprosjektene skal bidra til relevant kunnskapsutvikling for og kunnskapsutveksling med aktører som driver utvikling og gjennomføring av innovasjonspolitikken regionalt og nasjonalt.

3.2 Målgrupper

- Fylkeskommunene og det regionale partnerskapet
God forankring av VRI i det regionale partnerskapet er avgjørende for målet om å utvikle regional samhandling. Fylkeskommunen er en sentral aktør for regional utvikling og bør ta ansvar for VRI. Evalueringen viser at det er en fordel for den institusjonelle læringen fra prosjektet at fylkeskommunen er en aktiv part i samhandlingsprosjektene. Fylkeskommunen bør sikre god strategisk forankring, bredde i involverte aktører i prosjektet, god framdrift og måloppnåelse i prosjektet. VRI tilbyr fylkeskommunene og det regionale partnerskapet arbeidsformer for økt forskningsbasert innovasjon, og innovasjonsforskning som kunnskapsgrunnlag for politikkutforming.
- Bedrifter
VRI henvender seg både til enkeltbedrifter, bedriftsnettverk og bedriftsklynger. VRI er ikke et klyngeprogram, men kan likevel samarbeide med eller bidra til å bygge opp bedriftsklynger. Det er avgjørende at deltagende bedrifter har vilje, evne og mulighet til å hente noe ut av forskningsbaserte innovasjonsprosesser og at bedriftene vil ha betydelig nytte av det/de VRI-virkemidlene som blir benyttet.
- Høgskoler, universitet og andre FoU-miljø
FoU-miljøene leder innovasjonsforskningsprosjektene og bør også ha sentrale roller i samhandlingsprosjektene. For å legge til rette for styrket læring og erfaringsoverføring mellom institusjonene er det ønskelig at flere FoU-miljø inngår i samhandlingsprosjektene. Bedriftsprojekter som igangsettes som et resultat av samhandlingen skal involvere FoU-miljø. Alt etter bedriftens behov vil disse være lokalisert i samme region, eller nasjonalt eller internasjonalt.
- Offentlig sektor
Å inkludere offentlig sektor som målgruppe i VRI betinger ekstra finansiering. Målgruppen kan inkludere både offentlige virksomheter, som sykehus, kommunale og fylkeskommunale foretak etc., og forvaltningsorganer som kommuner og fylkeskommuner. Som for bedrifter, må virksomhetene ha potensial for å drive og/eller delta i forskningsbaserte innovasjonsprosesser, og de må kunne ha betydelig nytte av det/de VRI-virkemidlene som blir benyttet.

4 Samhandlingsprosjektene

Et fylke kan delta i kun ett samhandlingsprosjekt. Flere fylker kan gå sammen om et felles samhandlingsprosjekt. Samhandlingsaktivitetene utføres innen prioriterte innsatsområder, ved bruk av ulike virkemidler. Regionen må ta utgangspunkt i egne planer og strategier, som for eksempel regional FoU-strategi. Forskningsrådet ønsker at alle fylker skal videreføre arbeidet med å utvikle forsknings- og innovasjonssystemene og med å fremme forskningsbasert innovasjon i bedrifter gjennom VRI3. Arbeidet i VRI3 vil også legge grunnlaget for videre arbeid etter VRI. Alle fylker er derfor sikret en grunnfinansiering som skal være tilstrekkelig til å gjennomføre et samhandlingsprosjekt.

Prioriterte innsatsområder kan for eksempel være bransjer, næringsklynger, bedriftstyper eller geografiske områder som har spesielle innovasjonsutfordringer. Alle næringer er aktuelle, også tjenesteytende næringer.

Samhandlingsprosjektene skal ha handlingplan for kjønnsbalanse, og planer for læring og formidling. Dette kravet utdypes i kapittel 6.

4.1 Virkemidler i samhandlingsprosjektene

Virkemidlene er arbeidsverktøy i samhandlingsprosjektene for å nå hovedmålet og de regionale målene, og for å gjennomføre strategiene i VRI. Her følger en kort beskrivelse av virkemidlene i VRI og hensikten med dem. De ulike virkemidlene er mer detaljert beskrevet på VRI-programmets nettsider, www.forskningsradet.no/vri.

Alt arbeid, både med virkemidlene og eksperimentering, skal følge gjeldende lover og regler, som forvaltningsloven, statsstøttereguleringen og regelverket om offentlige anskaffelser.

- Kompetansemegling er proaktiv kobling av bedrifter og forskningsmiljøer. Kompetansemeglere med god kjennskap til både næringsliv, forskning og forskningsmiljøer bistår bedrifter og grupper/nettverk av bedrifter med å finne fram til rett FoU-kompetanse for et bestemt utviklingsprosjekt. Meglingen kan skje gjennom aktivt oppsøkende virksomhet, ved at bedrifter henvender seg til VRI eller gjennom dialogmøter/nettverksmøter. For å forhindre negativ innlåsing, altså fravær av eksterne innspill som kan bidra til innovasjon og utvikling, må meglere søke etter den best tilgjengelige FoU-kompetansen for bedriftene, både innad i regionen, i andre regioner og utenfor Norge.

Målgruppen kompetansemeglere sikter seg inn mot må avhenge av hva slags forskningsprogrammer man primært vil mobilisere til for å oppnå oppsatte mål. Bedrifter som er aktuelle for internasjonale virkemidler som EUs forsknings- og innovasjonsprogrammer må være mer modne FoU-brukere enn bedrifter som skal mobiliseres til et tidlig samarbeid med FoU-miljø. Bedrifter som sikter seg inn mot EUs rammeprogram bør ha et bevisst forhold til FoU og en innovasjonsstrategi som kan realiseres gjennom internasjonalt samarbeid. Regionene må analysere behovene hos bedriftene i de innsatsområdene de velger å arbeide med, og innrette arbeidet utfra dette.

- Bedriftsprosjekter er små FoU-prosjekter som involverer FoU-miljø og bedrifter. Gjennom bedriftsprosjekter kan bedrifter, enkeltvis eller i nettverk, og FoU-miljø samarbeide om løsning av mindre FoU-oppgaver. Disse bedriftsprosjektene som igangsettes gjennom samhandlingsprosjektene må komme innunder en av kategoriene teknisk forstudie, eksperimentell utvikling eller industriell forskning i statsstøtteregelverket. Målgruppen for bedriftsprosjekter er bedrifter med liten erfaring med å forske og bruke forskning i sitt utviklings- og innovasjonsarbeid. Bedriftsprosjektmidlene er ikke støtte til skriving av søknader til andre programmer, men kan med fordel være forberedelser til prosjekter i slike program. Regionene bør avklare rollefordelingen mellom bedriftsprosjekter i VRI, regional kvalifiseringsstøtte i Regionale forskningsfond, prosjektetableringsstøtte (PES) og andre forprosjektmidler.
- Personmobilitet er når studenter/forskere og næringslivsaktører deltar i hverandres virksomhet. VRI kan fasilitere og støtte slik mobilitet. Mobilitet fra FoU-miljø til næringsliv kan være støtte til merutgifter ved studentmobilitet, og støtte til mobilitet av høyt kvalifisert personale. Mobilitet fra næringsliv til FoU-miljø kan være engangsstøtte til et FoU-miljø for ansettelse/engasjement av en person fra næringslivet. Engasjementet er for en kortere periode, for hele eller deler av arbeidstiden i perioden.
- Dialog og bred medvirkning er arbeidsmåter for organisasjonsutvikling og samarbeid mellom ulike aktører. Organisert samarbeid om innovasjonsprosesser/innovasjon i enkeltbedrifter, nettverk av bedrifter eller regioner er en del av dette. Dialogkonferanser, regional foresight, regionale læringsarenaer o.l. kan anvendes for å bidra til medvirkning i innovasjonsprosesser, klyngeutvikling og utvikling av nye perspektiver i bransjer, nettverk og regioner. Arbeidet kan understøttes av analyser. I arbeid med klyngeutvikling er det naturlig å samarbeide med klyngeprogrammet Arena.
- Eksperimentering er utprøving av nye arbeidsverktøy og metoder. Regionene kan eksperimentere med bruken av virkemidlene skissert over og kan også utvikle helt nye arbeidsmetoder. Nye virkemidler må dokumenteres og være i tråd med ovenfor nevnte lover og regler. Erfaringene med bruken av dem skal formidles til Forskningsrådet og de andre regionale samhandlingsprosjektene.

4.2 Roller i samhandlingsprosjektene

Samhandlingsprosjektene skal treffe en bred målgruppe og sikre at et mangfold av ressurser i regionen benyttes, ut fra en antakelse om at bred deltakelse og ulike tilnærminger styrker innovasjonsprosessene.

De regionale samhandlingsprosjektene skal være forankret i det regionale partnerskapet i de involverte fylkene. Alle utførende og ledende institusjoner i det regionale samhandlingsprosjektet må inngå i et avtalefestet samarbeidskonsortium. Hvilke roller de involverte institusjonene skal ha forankres i partnerskapet. Alle FoU-institusjoner kan ha oppgaver i de regionale samhandlingsprosjektene, det er ikke begrenset til FoU-institusjoner i den aktuelle regionen.

Prosjektansvarlig institusjon bør være en fylkeskommune. I spesielle tilfeller kan fylkeskommunen(e) velge å delegere oppgaven som prosjektansvarlig institusjon til en av de andre institusjonene i samarbeidet. Dette må begrunnes. Prosjektansvarlig institusjon er kontraktspartner for avtale med Forskningsrådet. Prosjektansvarlig institusjon oppnevner administrativt ansvarlig, som er den stillingsinnehaver som har fullmakt til å representere og forplikte prosjektansvarlig institusjon overfor Forskningsrådet.

Prosjektansvarlig institusjon er ansvarlig for at samhandlingsprosjektet gjennomføres i henhold til kontrakt. Prosjektansvarlig må legge til rette for god fordeling mellom kvinner og menn i ledende posisjoner i prosjektet. Prosjektansvarlig institusjon, eventuelt i samråd med fylkeskommunen, oppnevner formelt styringsgruppe for samhandlingsprosjektet. Styringsgruppen må forankres i de regionale partnerskapene. Næringslivet, FoU-miljøer og fylkeskommunen må være representert i styringsgruppen, fortrinnsvis ved ledende aktører i institusjonen. Styringsgruppen bistår prosjektansvarlig i oppfølgingen av prosjektet og skal følge opp framdrift og måloppnåelse.

Prosjektansvarlig institusjon må utnevne/ansette en prosjektleder som skal være kontaktpunkt og pådriver i samhandlingsprosjektet regionalt. Prosjektleder behøver ikke være ansatt i prosjektansvarlig institusjon.

5 Innovasjonsforskningen

VRI finansierer innovasjonsfaglige forskningsprosjekter og organiseringen av en nasjonal forskerskole for innovasjon.

5.1 Innovasjonsfaglige forskningsprosjekter og synteseprosjekter

VRI er per 2012 Forskningsrådets største program for finansiering av innovasjonsfaglig forskning og dermed en viktig bidragsyter til utvikling av kunnskapsgrunnlaget for forsknings- og innovasjonspolitikken. Dette understreker behovet for at forskningen i VRI er av høy vitenskapelig kvalitet. Midtveisevalueringen av VRI viser at det er behov for å styrke både kvaliteten og den regionale relevansen i innovasjonsforskningsprosjektene. Kunnskapsutveksling med og formidling til relevante aktører er helt sentralt for at prosjektene skal ha regional betydning. Både regionale og nasjonale aktører må løpende utfordres av og engasjeres i diskusjoner basert på ny forskningsbasert innsikt. Dette er bakgrunnen for delmålene for forskningen i VRI, som er presentert i kapittel 3.

VRI-programmet har gjennom de to første periodene bidratt til å bygge opp innovasjonsfaglig forskerkompetanse i alle regioner. I VRI 3 vil Forskningsrådet fortsatt delfinansiere innovasjonsfaglige forskningsprosjekter. I tillegg vil Forskningsrådet finansiere synteseprosjekter. Begge typer skal være forskerstyrte prosjekter av høy forskningsmessig kvalitet og med gode planer for formidling.

Synteseprosjektene skal videreutvikle kunnskapen fra forskningen som VRI har finansiert så langt ved å se ulike regionale analyser i forhold til hverandre og generere mer generell kunnskap og teorier om innovasjon, innovasjonspolitik og virkemiddelbruk på regionalt nivå. Aktørene i disse prosjektene skal også spille roller i koordineringen av læring og formidling fra VRI-forskningen generelt.

De innovasjonsfaglige forskningsprosjektene skal styrke kunnskapsgrunnlaget for innovasjonspolitikken og kan baseres på empiri fra VRI eller fra andre regionale forhold.

Tematiske prioriteringer

Innovasjonsforskningen i VRI skal styrke kunnskapsgrunnlaget for innovasjonspolitikken. Den skal være innenfor følgende tema eller i skjæringsfeltet mellom dem.

1. Innovasjonssystemer og innovasjonspolitik, som for eksempel analyser av regionale innovasjonssystemer (RIS), klynger og nettverk, av kunnskapsbaser, og effekter av innovasjonspolitiske valg, utviklingsstrategier og virkemidler.

Forskningen skal gi økt innsikt i regional innovasjon og samhandling, samt hvordan regional, nasjonal og internasjonal samfunnsutvikling og politikk påvirker dette.

2. Innovasjon i bedrifter, som for eksempel hvordan innovasjon foregår i den enkelte bedrift og hvordan denne forholder seg til sine omgivelser gjennom kompetanse- og kunnskapsflyt, eller gjennom samarbeid med offentlige aktører.

Forskningen skal gi økt innsikt i den enkelte bedrifts innovasjonsutfordringer og – muligheter og hvordan samhandling og innovasjonspolitik påvirker disse.

Prosjektene kan ha en bred eller spiss tilnærming, og kan for eksempel omhandle en eller flere regioner eller bransjer, eller betydningen av kjønn. Alle typer bedrifter kan involveres i forskningsprosjektene.

Strategiske prioriteringer

Forskningsrådet legger i alle forskningsprosjekter vekt på å bidra til internasjonalisering av norsk forskning, å styrke rekrutteringen av kvinner til høyere stillingsnivåer, å bedre kjønnsbalansen i norsk forskning og at kjønnsperspektivet er ivarettatt i prosjektene.

Forskningsrådet vil vurdere innovasjonsforskningsprosjektene etter standard kriterier for forskerprosjekter. Regional medfinansiering skal sammen med porteføljevurderingen beskrevet under, aktivt formidlingsarbeid gjennom hele prosjektperioden, og referansegrupper der finansørene er representert sikre regional forankring og relevans.

Forskningsrådet vil i etterkant av fagekspertenes vurdering gjøre en porteføljevurdering av prosjektene som har tilstrekkelig kvalitet. I innstillingen til programstyret av prosjekter som kvalitetsmessig tilfredsstillende, vil følgende være av betydning:

- Om prosjektene tematiske overlapper slik at samarbeid kan være en mulighet
- Om porteføljen inkluderer et bredt spekter av innovasjonsforskning med regional betydning
- Geografisk plassering av prosjektenes deltagere
- Reell og effektiv arbeidsdeling mellom aktørene i hvert prosjekt, basert på forskingsmiljøenes ulike styrker.

Roller i innovasjonsforskningsprosjektene

I innovasjonsforskningsprosjektene og synteseprosjektene skal en FoU-institusjon være prosjektansvarlig og oppnevne en administrativt ansvarlig og engasjere en prosjektleder. Prosjektleder behøver ikke være ansatt i prosjektansvarlig institusjon.

5.2 Forskerskole for innovasjon

VRI har siden starten finansiert en nasjonal forskerskole for innovasjon, altså en doktorgrads (PhD)-utdanning. Fra 2007-2010 var dette EDWOR og fra 2012 er det NORSI. Forskerskolen skal fremme rekruttering av forskere og gi forskerutdanning av høy kvalitet. Forskerskolen kan samtidig bidra til mindre fragmentering av innovasjonsforskningen i Norge og bør i den grad det er hensiktsmessig, kobles til resten av forskningen i VRI.

Forskerskolen Norwegian Research School in Innovation, NORSI er én skole som har to hovedretninger: ett program ved NTNU (PIMS), og ett program ved handelshøyskolen BI (PING).

- «Program in Innovation Management and Innovation Strategy» (PIMS) vektlegger innovasjonsprosesser i og mellom eksisterende organisasjoner.
- «Program in Innovation and Growth» (PING) er en interdisiplinær og integrerende tilnærming for å forstå innovasjonsprosesser og hvordan disse relaterer seg til økonomisk vekst.

Totalt er ti institusjoner med på å lage kursprogrammene i NORSI. I tillegg er fagpersoner og forelesere fra velrennomerte skoler og universiteter i hele verden tilknyttet. Studentene er opptatt som doktorgradsstudenter ved sine respektive læresteder. NORSI finansierer ikke doktorgradsstipendene. Forskerskolen NORSI gjennomføres i perioden 2012-16, med mulighet for forlengelse i fire nye år etter en ekstern evaluering.

6 Kjønnbalanse, internasjonalisering, læring og formidling

Kjønnbalanse

VRI legger vekt på at kvinners deltakelse i innovasjonsprosessene skal styrkes. Det skal arbeides for å oppnå kjønnsmessig balansert deltakelse i programmet på alle nivå og i alle viktige prosesser. Det betyr at alle aktører i VRI skal være bevisst de valg som gjøres på alle nivåer i prosjektene og betydningen av disse for kvinner og menn og for forståelsen av innovasjon. Dette har blant annet bakgrunn i regjeringens "*Handlingsplan for meir entreprenørskap blant kvinner*" (2008) og framheves også i forskningsmeldingen *Lange linjer – kunnskap gir muligheter* (2012).

Internasjonalisering

VRI-aktørene, både i samhandlingsprosjektene og innovasjonsforskningen, bør utvikle og forsterke sine internasjonale relasjoner og slik sikre nye impulser og bedre dynamikk. Dette kan blant annet gjøres gjennom utvikling av allianser og deltagelse i internasjonale samarbeid som er strategisk viktige for faglig utvikling og kunnskapstilførsel innenfor de definerte innsatsområdene eller i innovasjonsforskningsprosjektene. Det internasjonale arbeidet må ikke avgrenses til EU-området.

Samhandlingsprosjektene kan blant annet bidra til mobilisering for deltagelse i det europeiske FoU- og innovasjonsarbeidet.

Piloten EU-VRI, som har løpt i 2012, har høstet positive erfaringer med å bruke VRI og kompetansemegling som verktøy for å mobilisere bedrifter til EUs rammeprogram for FoU. Dette arbeidet videreføres gjennom fokus på internasjonalt samarbeid som aktuelt resultat av kompetansemeglingsarbeidet i VRI3.

Innovasjonsforskningsprosjektene bør bidra til å fremme internasjonalisering av norsk forskning gjennom for eksempel internasjonale nettverk.

Læring og formidling

VRI skal bidra til læring hos involverte aktører. Aktiviteter som legger til rette for læring bør stå sentralt i alle prosjekter slik at VRI kan bidra til forbedret praksis i det regionale innovasjonsarbeidet.

Samhandlingsprosjektene skal ha egne aktiviteter for læring og utvikling av sitt arbeid. Samarbeid med innovasjonsforskningsprosjekter bør stå sentralt i dette arbeidet, samt læring og erfaringsutveksling mellom egne innsatsområder. Arbeidet kan understøttes av kunnskapsinnhenting, analyser og måling av effekter og resultater, og samarbeid mellom de regionale samhandlingsprosjektene.

Samhandlingsprosjektene skal ha planer for ekstern formidling av resultater og aktiviteter, både allmennrettet og til relevante brukere. Relevante tema er for eksempel effekter av VRI-arbeidet i bedrifter, mobilisering til andre virkemidler, og effekter av VRI på regional samhandling.

De innovasjonsfaglige forskningsprosjektene skal opprette referansegrupper for prosjektene der regionale finansiører skal tilbys plass. Innovasjonsforskningsprosjektene skal gjennom utstrakt bruk av læringsarenaer, konferanser og workshops sikre god dialog om aktuelle forsknings- og innovasjonspolitiske problemstillinger.

7 Budsjet

Forskningsrådet vil i VRI3 lyse ut midler til samhandlingsprosjekter, innovasjonsforskningsprosjekter og synteseoprosjekter. Total ramme for VRI i perioden 2014-2017 er ca. 188 millioner kroner, ikke medregnet forskerskolen NORSI. Disse vil anslagsvis fordeles som i VRI1 og 2, det vil si at cirka en fjerdedel bevilges til innovasjonsforsknings- og synteseoprosjektene og resten til samhandlingsprosjektene.

For samhandlingsprosjektene og innovasjonsforskningsprosjektene vil det som i VRI1 og 2 kreves 50 % regional medfinansiering. Synteseoprosjektene finansieres 100 % av Forskningsrådet.

Finansieringsmodellen for samhandlingsprosjektene er ny i VRI3. Finansieringsmodellen skal sikre alle regioner et samhandlingsprosjekt av tilstrekkelig størrelse til å gjennomføre aktiviteter som kan bidra til måloppnåelse. Regionene tilbys en grunnfinansiering som er lik per fylke, og mulighet for å delta i en konkurranse om tilleggsfinansiering. Grunnfinansiering tildeles så snart regionen har møtt kvalitetskravene for denne.

Anslagsvis 1/3 av midlene til samhandlingsprosjektene vil inngå i konkurransepotten. Fylker som samarbeider skal ikke ha økonomisk ulempe av dette.

8 Forholdet til relaterte virkemidler

VRI inngår i en helhet av nasjonale og regionale programmer og aktiviteter. Regionene må vurdere hvilke roller VRI-prosjektet kan ta i forhold til andre virkemidler. Her er det beskrevet programmer og aktiviteter som kan være relevante.

8.1 Regionale forskningsfond (RFF)

Forskningsrådets strategi slår fast at *”En økt satsing på forskning i næringslivet må skje i samråd med innovasjonssystemets virkemiddelaktører og de regionale forskningsfondene.”*. VRI har bidratt til etableringen av de regionale forskningsfondene og i flere regioner er det etablert samarbeid mellom RFF og VRI.

VRI skal mobilisere til at prosjekter med høy kvalitet fremmes for fondene. De ansvarlige for VRI og RFF regionalt oppfordres til å koordinere bruken av bedriftsmidlene i VRI og kvalifiseringsmidlene i RFF.

8.2 Relaterte programmer i Forskningsrådet

Andre innovasjonsforskningsprogrammer

Forskningsrådets finansiering av innovasjonsforskning skal utgjøre en helhet som gir policyrelevant kunnskap av både regional og nasjonal interesse. Forskningsrådet finansierer per 2012 innovasjonsforskning gjennom VRI, Kunnskapsgrunnlaget for forsknings- og innovasjonspolitikken (FORFI) og programmet Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG).

Nasjonale innovasjonsprogrammer og senterordninger for bedrifter

Arbeidet i samhandlingsprosjektene skal bidra til å få fram prosjekter til programmer som finansierer forskning. Nasjonale programmer VRI kan mobilisere til er blant annet

- SkatteFUNN, som er en rettighetsbasert ordning for skattefradrag på bedrifters utgifter til forskning og utvikling.
- Nasjonale innovasjonsprogrammer, som for eksempel Brukerstyrt innovasjonsarena (BIA), Petromaks, Maroff, Energi X, VERDIKT og Bionær.
- NæringsPhD, der doktorgradsstipendiater er ansatt i en bedrift, og problemstillingen som kandidaten arbeider med i sin forskning har klar relevans for bedriften.
- Senterordninger som skal styrke innovasjon gjennom satsing på langsiktig forskning i et nært samarbeid mellom forskningsintensive bedrifter og fremstående forskningsmiljøer.

Forskningsrådets Nordområdesatsing har grenseflate mot VRI. Det samme gjelder Forny 2020, programmet for kommersialisering av FoU-resultater.

Program for forskning om velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM) har verdiskaping og arbeidslivets organisering som et av temaene. VAM skal bidra med ny kunnskap om

utviklingstrekk og virkemidler i arbeidslivet. Dette kan ha grenseflater mot innovasjonsforskningen i VRI, særlig den med tematisk fokus på innovasjon i bedrifter.

8.3 Virkemidler som ikke organiseres av Forskningsrådet

VRI skal bidra til bedre samspill, ikke bare mellom de viktigste aktørene i VRI, men også i det norske virkemiddelapparatet. Fylkeskommunen har et ansvar for og en mulighet til å koordinere VRI og andre virkemidler. Det er i første rekke Forskningsrådet, Innovasjon Norge og SIVA som har ansvar for system- og nettverksorienterte virkemidler som er relevante i arbeidet med å fremme regional innovasjon. **Regionalt** er fylkeskommunene sentrale virkemiddelaktører.

Klyngeprogrammer

Norwegian Centres of Expertice (NCE) og Arena er fellessatsinger mellom Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA. Arenaprogrammet skal øke verdiskapingen i regionale næringsmiljøer, mens NCE skal forsterke innovasjonsaktiviteten i de mest vekstkraftige og internasjonalt orienterte næringsklyngene i Norge. VRI kan støtte opp under og virke sammen med begge disse programmene. Virkemidlene i VRI har vist seg spesielt relevante i utviklingen av potensielle Arenaprojekter (PreArena). Regionene bør ta dette med i vurderingen av innsatsområder som skal inn i VRI. Erfaringene fra foregående programperioder viser at den viktigste forutsetningen for å få dette til, er at det etableres god kontakt og et tillitsfullt samarbeid mellom VRI og disse programmene, både på regionalt og nasjonalt nivå. Avklaring av roller og merverdi er helt sentralt i dette samarbeidet. På nasjonalt nivå er det et etablert samarbeid mellom sekretariatene for programmene, både operativt og strategisk.

Virkemidler fra Innovasjon Norge og SIVA

Industrielle og offentlige forsknings- og utviklingskontrakter (IFU og OFU) organiseres av Innovasjon Norge. Det er relevant å mobilisere prosjekter og aktører til IFU/OFU gjennom VRI-arbeidet.

Innovasjon Norge og SIVAs øvrige virkemidler

Personer som arbeider aktivt ut mot bedriftene gjennom VRI bør kjenne hovedtrekkene i Innovasjon Norges virkemidler, slik at de kan henvise videre i de tilfellene det er naturlig. Tilsvarende bør de ansatte i Innovasjon Norge, særlig ved landets distriktskontorer, kjenne godt til VRI og mulighetene programmet representerer. Koordinering kan blant annet ivaretas gjennom at Innovasjon Norge er representert i styringsgruppene for samhandlingsprosjektene.

SIVA spiller en viktig rolle i regionale innovasjonssystemer gjennom forskningsparkene, kunnskapsparkene, næringshagene og industriinkubatorene. Det er potensiale for å benytte SIVAs nettverk som en ressurs for å nå fram til bedrifter i enda større grad enn det som er tilfellet i dag.

Internasjonale virkemidler

EUs virkemidler for forskning og innovasjon

EUs rammeprogram Horisont 2020 og innovasjonsprogrammet COSME tilbyr viktige finansieringsordninger for forskning. Som del av en internasjonal strategi kan samhandlingsprosjektene bidra til at prosjekter fremmes for disse. EU tilbyr også

regionalt tilrettelagte systemvirkemidler som kan gi tilgang til internasjonale nettverk. Disse mulighetene bør benyttes, gjerne i samarbeid med Arena og NCE.

European Enterprise Network (EEN) er et EU-finansiert nettverk av rådgivere som hjelper små bedrifter å benytte mulighetene i EU. EEN driftes i Norge av Innovasjon Norge. De tilbyr blant annet hjelp til søk etter teknologipartnere, kommersielle partnere og forskningspartnere.

9. Organisering

Roller i samhandlings- og forskningsprosjektene er beskrevet i henholdsvis kapittel 4 og 5. Både samhandlings- og forskningsprosjektene skal i tillegg til Forskningsrådets generelle krav, følge retningslinjene i VRI-håndboka. Det blir kontraktsfestet at retningslinjene her må følges. Forskningsrådet oppdaterer håndboken kontinuerlig. Håndboken er tilgjengelig på VRIs nettsider <http://www.forskningsradet.no/vri>.

9.1 Forskningsrådets roller i VRI

Forskningsrådet har hovedansvar for kvalitetssikring, drift og videreutvikling av VRI. Forskningsrådet kan styre og instruere prosjektene i tråd med kontrakten og nasjonalt og internasjonalt regelverk.

Forskningsrådet skal bidra til læring i all oppfølging, samhandling, rapportering og evaluering. Læringsarenaer er en sentral del av Forskningsrådets oppfølging av VRI. Forskningsrådet vil bidra til formidling av resultater og aktiviteter fra både samhandlingsprosjektene, innovasjonsforskningen og forskerskolen. Forskningsrådet kan bistå samhandlings- og forskningsprosjektene i populærvitenskapelig formidlingsarbeid. Finansørene av VRI er sentrale målgrupper. VRI og Forskningsrådets nettsider og nyhetsbrev er sentrale kanaler, i tillegg til presse og sosiale media. Dette er i samsvar med prinsipper og mål i Forskningsrådets kommunikasjonsstrategi.

Forskningsrådet skal være rådgiver for de regionale samhandlingsprosjektene slik at de kan oppnå best mulige resultater.

Forskningsrådet skal blant annet gjennom læringsarenaer bidra til å fremme vitenskapelig formidling fra forskningsprosjektene og tiltak for godt samarbeid mellom forsknings- og samhandlingsprosjektene. Forskningsrådet vil legge til rette for koordinering av aktivitetene i NORSI og de innovasjonsfaglige forskningsprosjektene som finansieres gjennom VRI.

Forskningsrådet vil, i dialog med regionene, avklare sin rolle etter VRI3. Forskningsrådets regionale representanter samarbeider med VRI-sekretariatet om oppfølgingen av de regionale samhandlingsprosjektene spesielt. De gir blant annet strategiske råd og er observatører i styringsgruppene.

Publikasjonen kan bestilles på
www.forskningsradet.no/publikasjoner

Norges forskningsråd

Stensberggata 26
Postboks 2700 St. Hanshaugen
N0-0131 Oslo

Telefon +47 22 03 70 00
Telefaks +47 22 03 70 01
post@forskningsradet.no
www.forskningsradet.no

Utgiver:

© Norges forskningsråd
Virkemidler for regional FoU og
innovasjon – VRI
www.forskningsradet.no/VRI

Omslagsdesign: Design et cetera AS
Illustrasjon forside: M. M. Malvin
Trykk: 07 Gruppen AS/Forskningsrådet
Opplag: 500

Oslo, april 2013

ISBN 978-82-12- 03200-2 (trykksak)
ISBN 978-82-12- 03201-9 (pdf)